VIÐSKIPTARÁÐ ÍSLANDS

Markaðsrannsóknir

Gagnlegar eða gagnslausar?

Frosti Ólafsson
framkvæmdastjóri Viðskiptaráðs

26. apríl 2016

Yfirlit

1. **Mikilvægi samkeppni**
2. Gagnsemi markaðsrannsókna
3. Markaðsrannsóknir hérlendis
4. Að lokum

Viðskiptaráð og Samkeppniseftirlitið eru á sömu blaðsíðu hvað viðkemur mikilvægi samkeppni fyrir lífskjör

- ✓ Samkeppni stuðlar að því að neytendur fái vörur og þjónustu á **lágu verði**
- ✓ Samkeppni stuðlar að **auknu vöruframboði og betri þjónustu**
- ✓ Agi samkeppninnar knýr fyrirtæki til að hagræða í rekstri og **vinnur gegn sóun**
- ✓ Samkeppni stuðlar að **nýsköpun og framförum** í atvinnurekstri
- ✓ Samkeppni stuðlar að **þjóðhagslegri hagkvæmni** í efnahagslífinu

Viðskiptaráð telur þó að fyrirbyggjandi aðgerðir séu vannýttar við framkvæmd samkeppnislaga hérlendis

Fyrirbyggjandi aðgerðir

- Leiðbeiningar af ýmsu tagi
- Gagnkvæmt samtal við markaðsaðila
- Skýrleiki laga og gagnætt verklag

Framkvæmd samkeppnislaga

Aðgerðir vegna brota

- Umfangsmeiri starfsemi eftirlitsins
- Auknar íhlutunar- og valdheimildir við eftirlit
- Harðari refsingar og viðurlög
- Sveigjanlegra og ófyrirsjáanlegra verklag við eftirlit

Lagaleg umgjörð og aðferðafræði við samkeppniseftirlit ræður því í hvorn flokkinn markaðsrannsóknir falla

Fyrirbyggjandi aðgerðir

Framkvæmd samkeppnislaga

Aðgerðir vegna brota

Yfirlit

1. Mikilvægi samkeppni
2. **Gagnsemi markaðsrannsókna**
3. Markaðsrannsóknir hérlendis
4. Að lokum

Markaðsrannsóknir geta verið gagnlegt framlag til uppbyggingar á heilbrigðu samkeppnisumhverfi

1. **Alþjóðlegur samanburður**

2. **Orsakir óhagkvæmni**

3. **Leiðbeiningar til markaðsaðila**

4. **Leiðbeiningar til stjórnvalda**

- Er **framleiðni** atvinnugreinarinnar mikil eða lítil?
- Eru frávik í **skipulagi markaðar** og samsetningu fyrirtækja?
- Hvernig er **verðlag** helstu vöruflokka og **arðsemi** atvinnugreinarinnar?
- Býr atvinnugreinin við óvenjulegt **regluverk**?
- Hvernig er **eignarhald og stjórnarhættir** innan atvinnugreinar?

Markaðsrannsóknir geta verið gagnlegt framlag til uppbyggingar á heilbrigðu samkeppnisumhverfi

1. **Alþjóðlegur samanburður**

2. **Orsakir óhagkvæmni**

3. **Leiðbeiningar til markaðsaðila**

4. **Leiðbeiningar til stjórnvalda**

- Má rekja frávik frá alþjóðlegri frammistöðu til **eðlisþátta hagkerfisins**?
- Leiðir **umgjörð atvinnu-greinarinnar** til óhagkvæmrar ráðstöfunar framleiðsluþátta?
- Er **hegðun markaðsaðila** með öðru mótu en gengur og gerist?
- Eru **„markaðsbrestir“** til staðar?
  - Neytendahegðun
  - Upplýsingaskortur
  - Opinberar samkeppnisraskanir

Markaðsrannsóknir geta verið gagnlegt framlag til uppbyggingar á heilbrigðu samkeppnisumhverfi

1. **Alþjóðlegur samanburður**

2. **Orsakir óhagkvæmni**

3. **Leiðbeiningar til markaðsaðila**

4. **Leiðbeiningar til stjórnvalda**

- Hvernig eru markaðir atvinnugreinar **skilgreindir** af eftirlitinu?
- Hvaða hættumerki **greinir eftirlitið** í hegðun markaðsaðila og hvernig geta þeir brugðist við?
- Hvernig geta markaðsaðilar nýtt sér tækifæri til aukinnar hagkvæmni innan ramma laga, t.a.m. hvað viðkemur **samstarfi og samnýtingu innviða**?
- Hvaða tækifæri eru til umbóta í **stjórnarháttum og upplýsingagjöf** markaðsaðila?

Markaðsrannsóknir geta verið gagnlegt framlag til uppbyggingar á heilbrigðu samkeppnisumhverfi

1. **Alþjóðlegur samanburður**

2. **Orsakir óhagkvæmni**

3. **Leiðbeiningar til markaðsaðila**

4. **Leiðbeiningar til stjórnvalda**

- Hvaða breytingar þurfa stjórnvöld að ráðast í á **regluverki og skipulagsmálum** til að auka hagkvæmni og samkeppni?
  - Beinar aðgerðir á markaði
  - Almennar aðgerðir hvað viðkemur mótun regluverks og skipulagsstefnu
- Hvaða **samkeppnisvernd og viðskiptahindranir** felast í stefnu stjórnvalda á hverjum tíma?
- Hvaða áhrif hefur **bein þátttaka hins opinbera** á mörkuðum?

Yfirlit

1. Mikilvægi samkeppni
2. Gagnsemi markaðsrannsókna
3. **Markaðsrannsóknir hérlendis**
4. Að lokum

Markaðsrannsóknir eru framkvæmdar á grundvelli heimildar SE til íhlutunar á mörkuðum

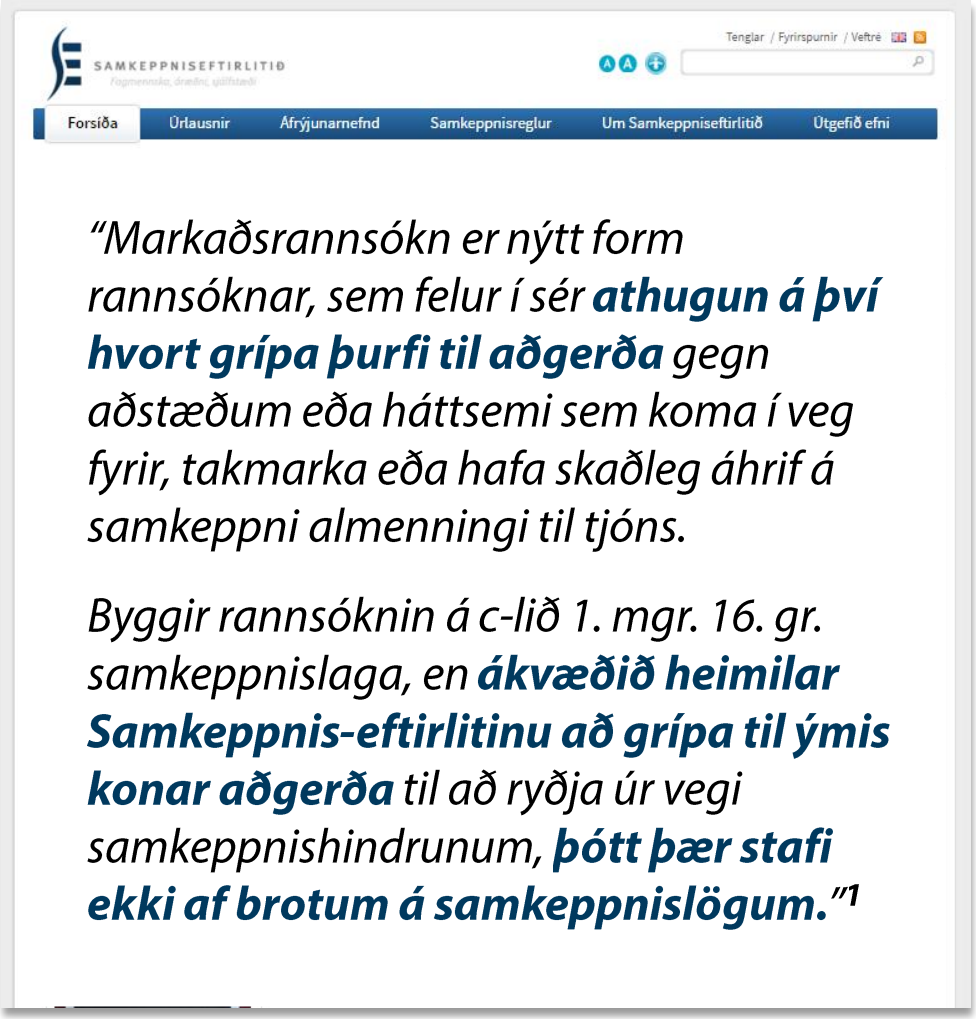

"Markaðsrannsókn er nýtt form rannsóknar, sem felur í sér ***athugun á því hvort grípa þurfi til aðgerða*** *gegn aðstæðum eða háttsemi sem koma í veg fyrir, takmarka eða hafa skaðleg áhrif á samkeppni almenningi til tjóns.*

Byggir rannsóknin á c-lið 1. mgr. 16. gr. samkeppnislaga, en ***ákvæðið heimilar Samkeppnis-eftirlitinu að grípa til ýmis konar aðgerða*** *til að ryðja úr vegi samkeppnishindrunum,* ***þótt þær stafi ekki af brotum á samkeppnislögum."***[1]

1 Af vefsíðu Samkeppniseftirlitsins 22. apríl 2016

Markaðsrannsókn eftirlitsins á eldsneytismarkaðnum er yfirgripsmikil frumraun stofnunarinnar á þessu sviði

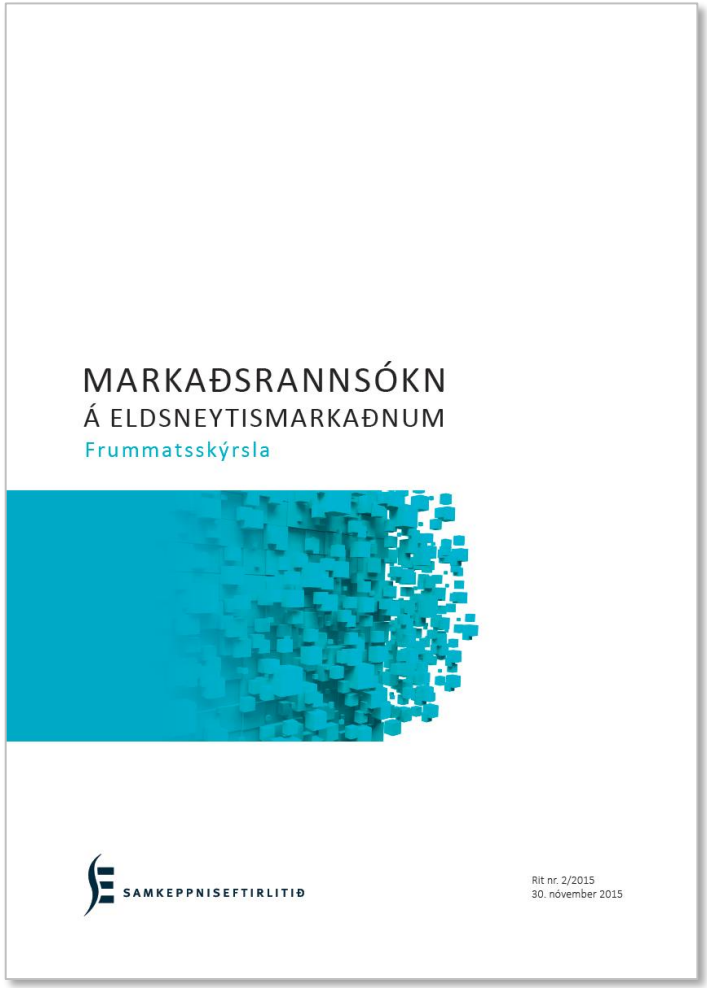

- Frummatsskýrslan telur **304 blaðsíður án viðauka** og ítarefnis
- **Umfjöllun fer víða** þrátt fyrir að megináherslan sé á núverandi markaðsaðstæður á eldsneytismarkaði
  - Tilgangur markaðsrannsókna SE
  - Söguleg yfirferð um þróun atvinnugreinarinnar á Íslandi
  - Fræðslumolar um óæskilega markaðshegðun
  - Ítarleg greining á eldsneytismarkaðnum
- Kynningarferlið hefur verið opið og umfangsmikið þó **gagnrýna megi ákveðna þætti** þess

Ef nýta á markaðsrannsóknir sem forsendu íhlutunar á mörkuðum hljóta gæðakröfur til þeirra að vera miklar

Lágmarkskröfur ef nýta á markaðsrannsókn sem grundvöll íhlutunar

1. Gögn og útreikningar rannsóknar séu hafin yfir vafa ✓
2. Framsetning upplýsinga sé hlutlæg og fagleg ✓
3. Ályktanir rannsóknar byggi á fullnægjandi rökum ✓
4. Tillögur að inngripum séu ítarlega rökstuddar ✓
5. Áhrif mögulegra inngripa bæði rannsökuð og kynnt ✓

Ýmislegt orkar tvímælis í mikilvægustu útreikningum rannsóknarinnar

Útreikningur Samkeppniseftirlitsins á umframálagningu bensíns hérlendis[1]

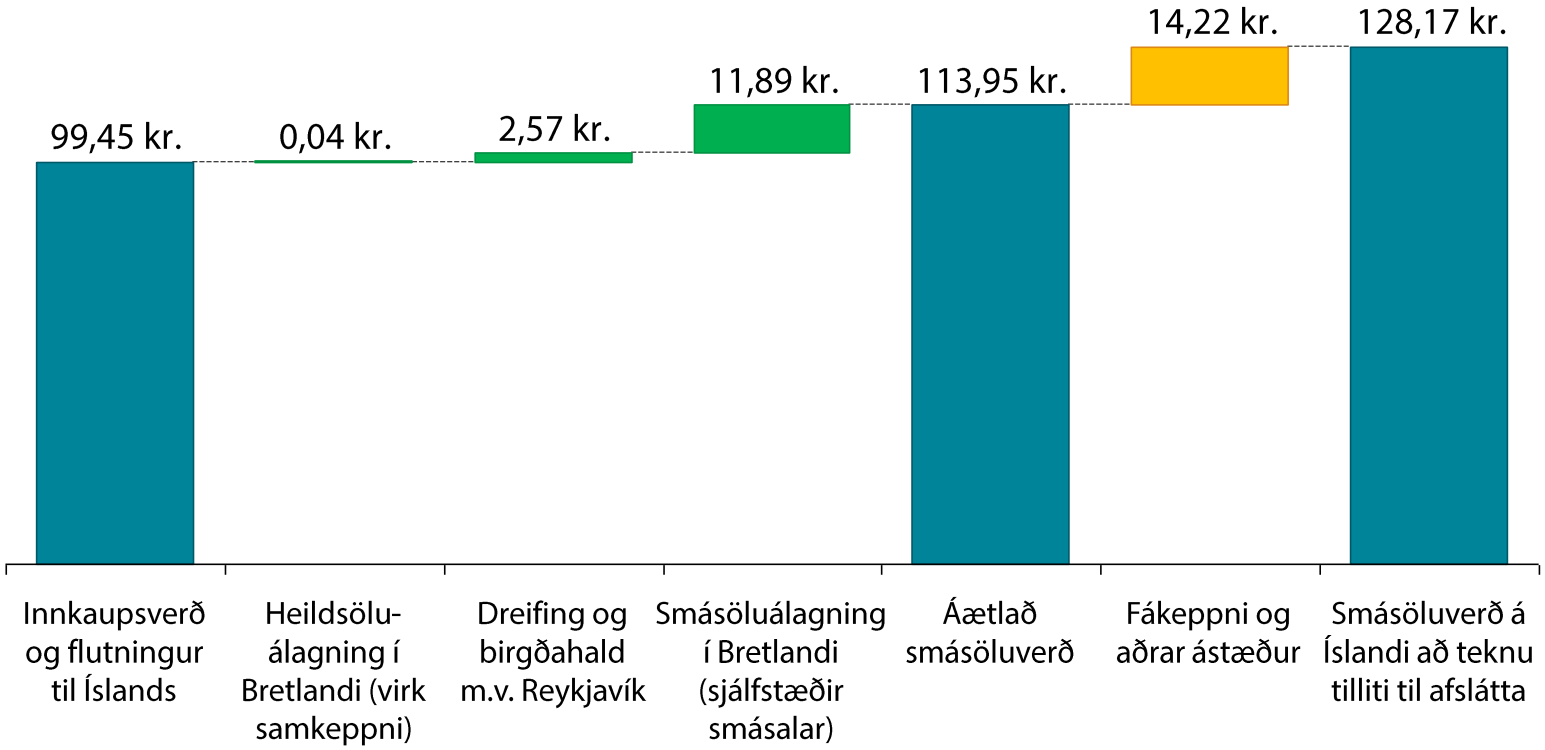

1 Reiknuð viðbótarálagning á 95 oktana bensíni m.v. árið 2012 í Reykjavík

Heimild: Samkeppniseftirlitið (2015;): „Markaðsrannsókn á eldsneytismarkaðnum“ (mynd 49)

Ýmislegt orkar tvímælis í mikilvægustu útreikningum rannsóknarinnar

Útreikningur Samkeppniseftirlitsins á umframálagningu bensíns hérlendis[1]

1 Hvers vegna Bretland til samanburðar?

- Ekkert Evrópuríki er með lægra eldsneytisverð
- Íbúar eru 200 sinnum fleiri, íbúadreifing og landfræðlega ólík, samgönguinnviðir annars konar og vaxtastig mun lægra
- Í skýrslu eftirlitsins kemur fram að verð í Noregi er áþekkt við Ísland

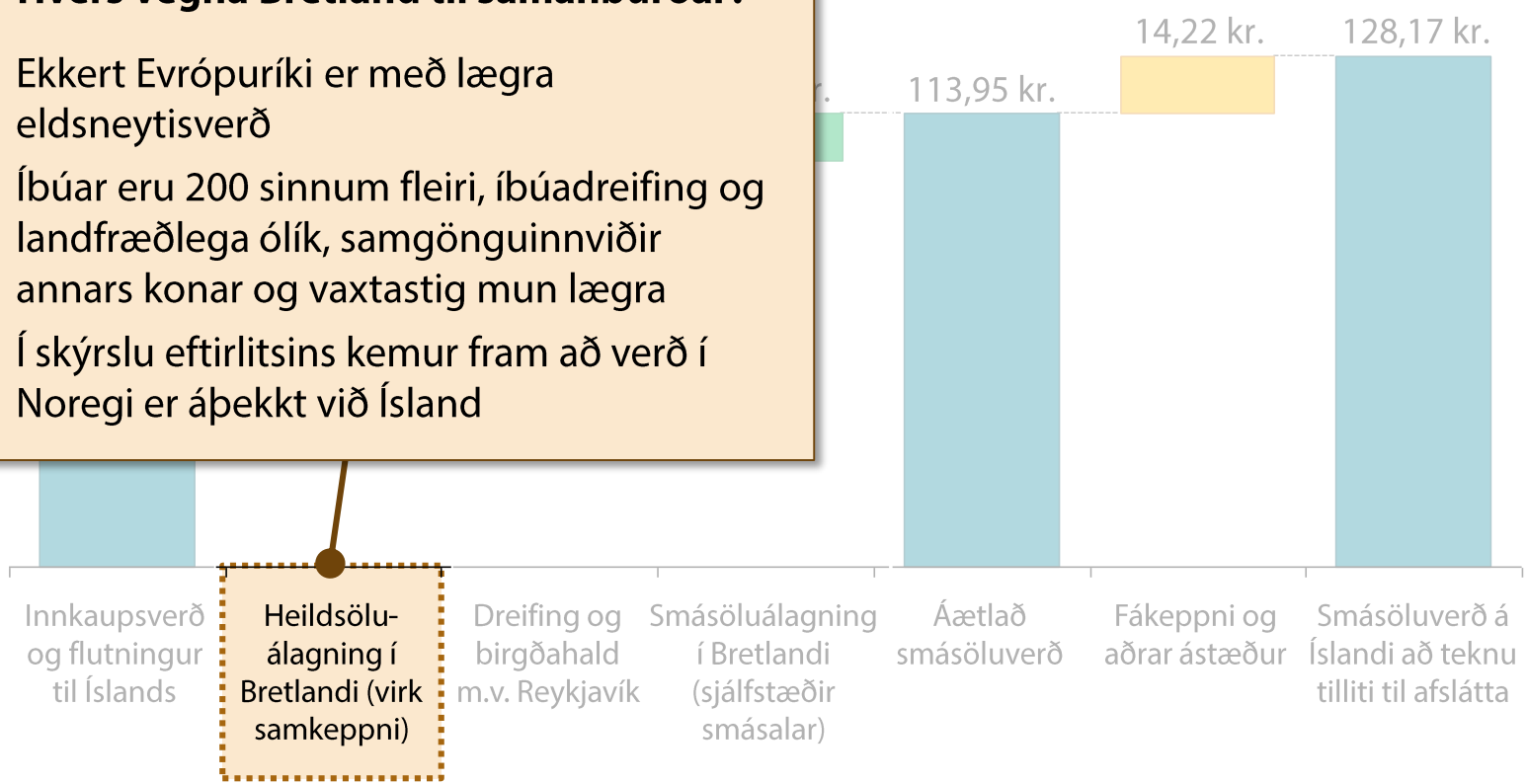

1 Reiknuð viðbótarálagning á 95 oktana bensíni m.v. árið 2012 í Reykjavík

Heimild: Samkeppniseftirlitið (2015;): „Markaðsrannsókn á eldsneytismarkaðnum“ (mynd 49)

Ýmislegt orkar tvímælis í mikilvægustu útreikningum rannsóknarinnar

Útreikningur Samkeppniseftirlitsins á umframálagningu bensíns hérlendis[1]

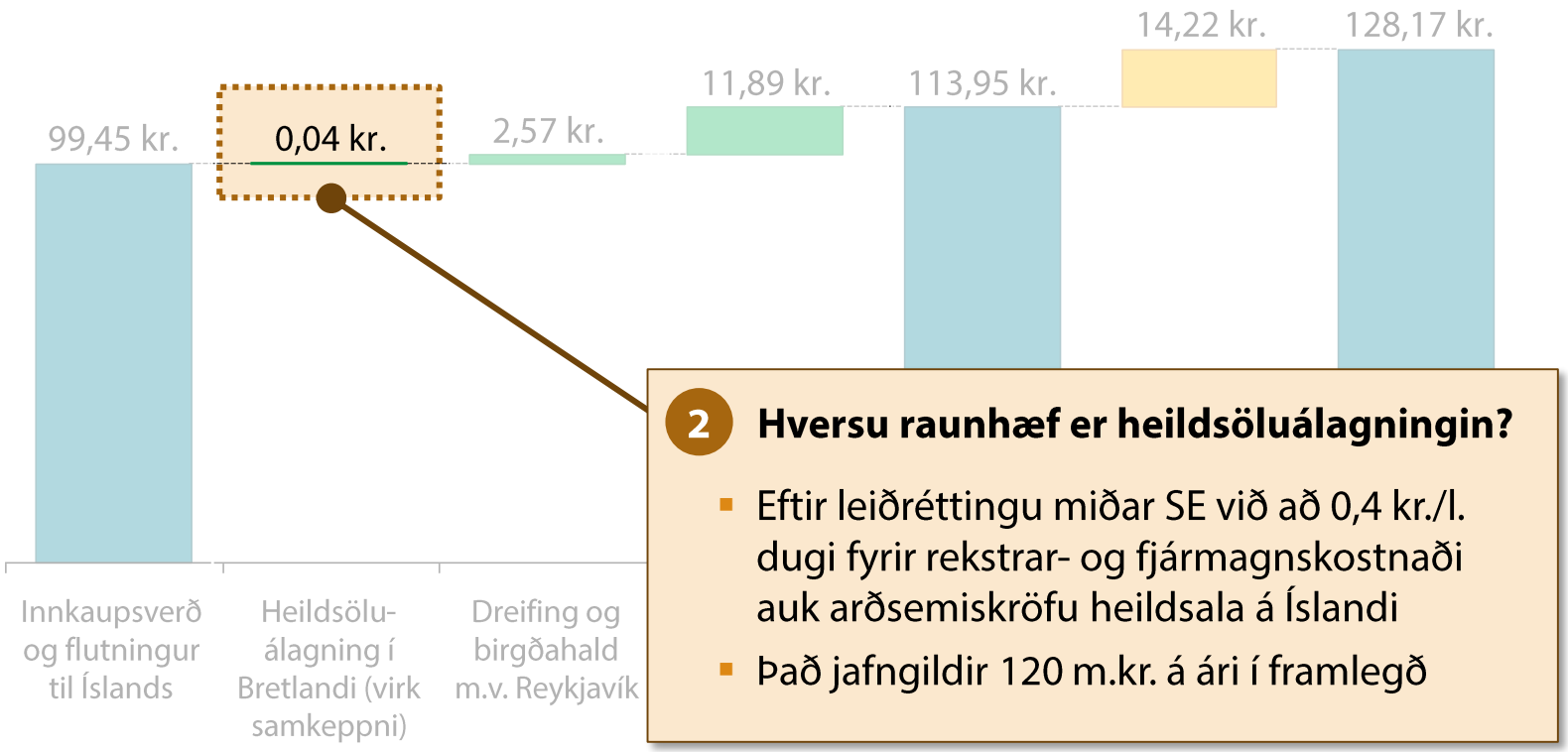

2 Hversu raunhæf er heildsöluálagningin?

- Eftir leiðréttingu miðar SE við að 0,4 kr./l. dugi fyrir rekstrar- og fjármagnskostnaði auk arðsemiskröfu heildsala á Íslandi
- Það jafngildir 120 m.kr. á ári í framlegð

1 Reiknuð viðbótarálagning á 95 oktana bensíni m.v. árið 2012 í Reykjavík

Heimild: Samkeppniseftirlitið (2015;): „Markaðsrannsókn á eldsneytismarkaðnum“ (mynd 49)

Ýmislegt orkar tvímælis í mikilvægustu útreikningum rannsóknarinnar

Útreikningur Samkeppniseftirlitsins á umframálagningu bensíns hérlendis[1]

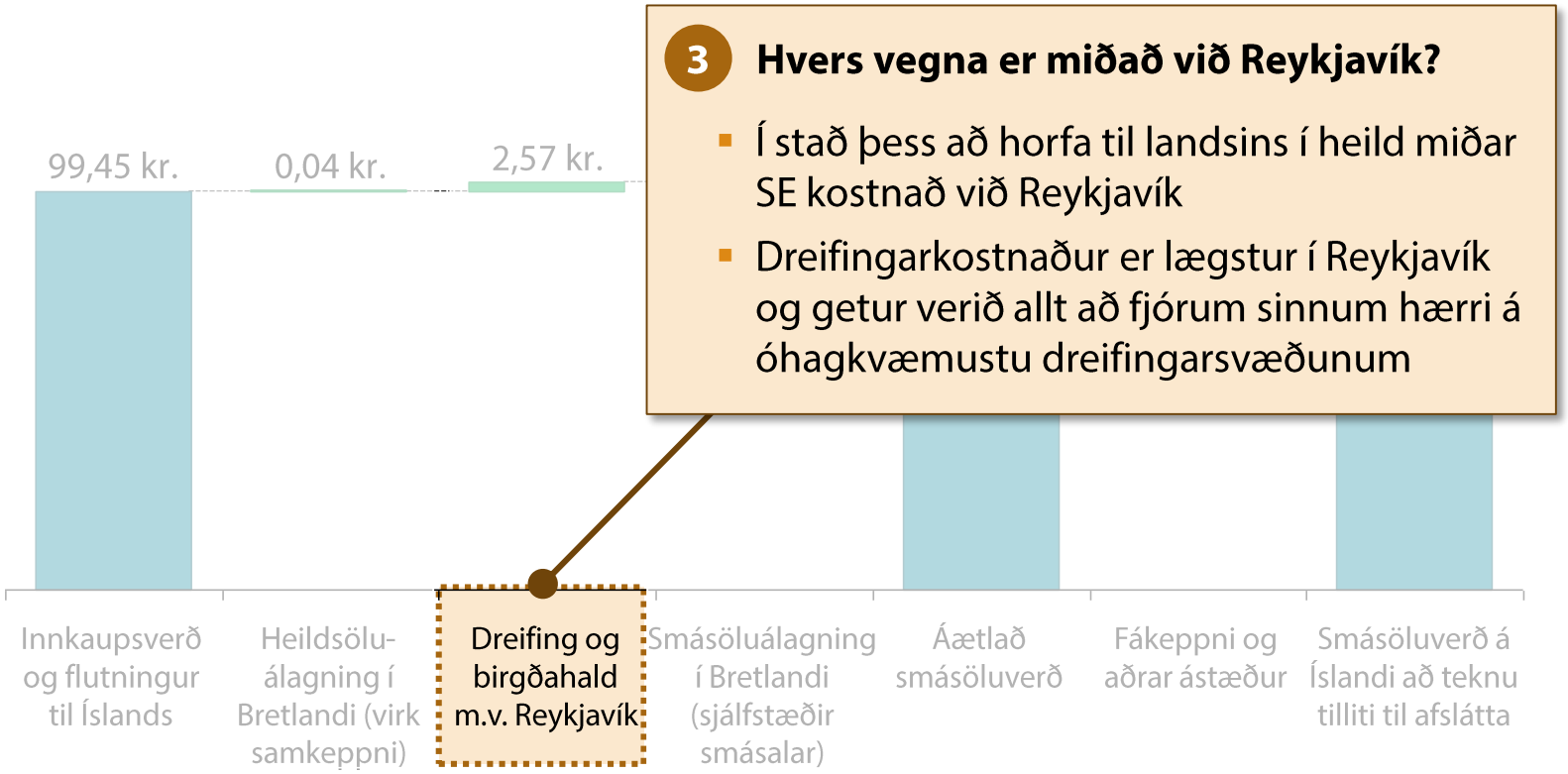

3 Hvers vegna er miðað við Reykjavík?

- Í stað þess að horfa til landsins í heild miðar SE kostnað við Reykjavík
- Dreifingarkostnaður er lægstur í Reykjavík og getur verið allt að fjórum sinnum hærri á óhagkvæmustu dreifingarsvæðunum

1 Reiknuð viðbótarálagning á 95 oktana bensíni m.v. árið 2012 í Reykjavík

Heimild: Samkeppniseftirlitið (2015;): „Markaðsrannsókn á eldsneytismarkaðnum“ (mynd 49)

Ýmislegt orkar tvímælis í mikilvægustu útreikningum rannsóknarinnar

Útreikningur Samkeppniseftirlitsins á umframálagningu bensíns hérlendis[1]

4 Hversu samanburðarhæfir eru smásalar hér og í Bretlandi?

- Miðað við útreikninga Deloitte í Bretlandi þarf 2 milljónir lítra í árlegri sölu til að brúa rekstrarkostnað m.v. umrædda álagningu
- Meðaleldsneytisstöð á Íslandi selur 1,2 milljónir lítra - 80% stöðva selja innan við 2 milljónir lítra.
- Enginn samanburður er gerður á þjónustustigi eða rekstrarumhverfi

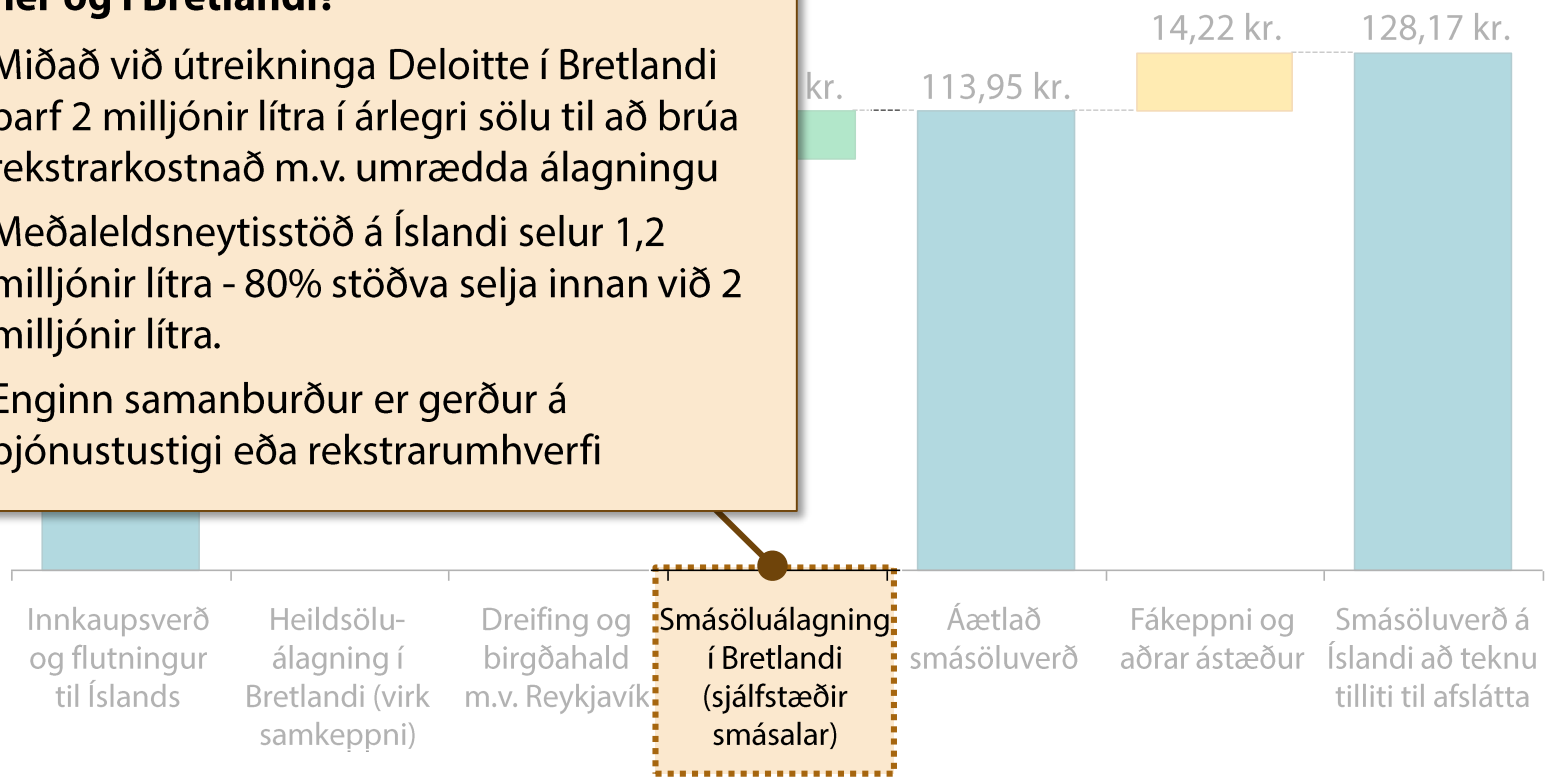

1 Reiknuð viðbótarálagning á 95 oktana bensíni m.v. árið 2012 í Reykjavík

Heimild: Samkeppniseftirlitið (2015;): „Markaðsrannsókn á eldsneytismarkaðnum“ (mynd 49)

Ýmislegt orkar tvímælis í mikilvægustu útreikningum rannsóknarinnar

Útreikningur Samkeppniseftirlitsins á umframálagningu bensíns hérlendis[1]

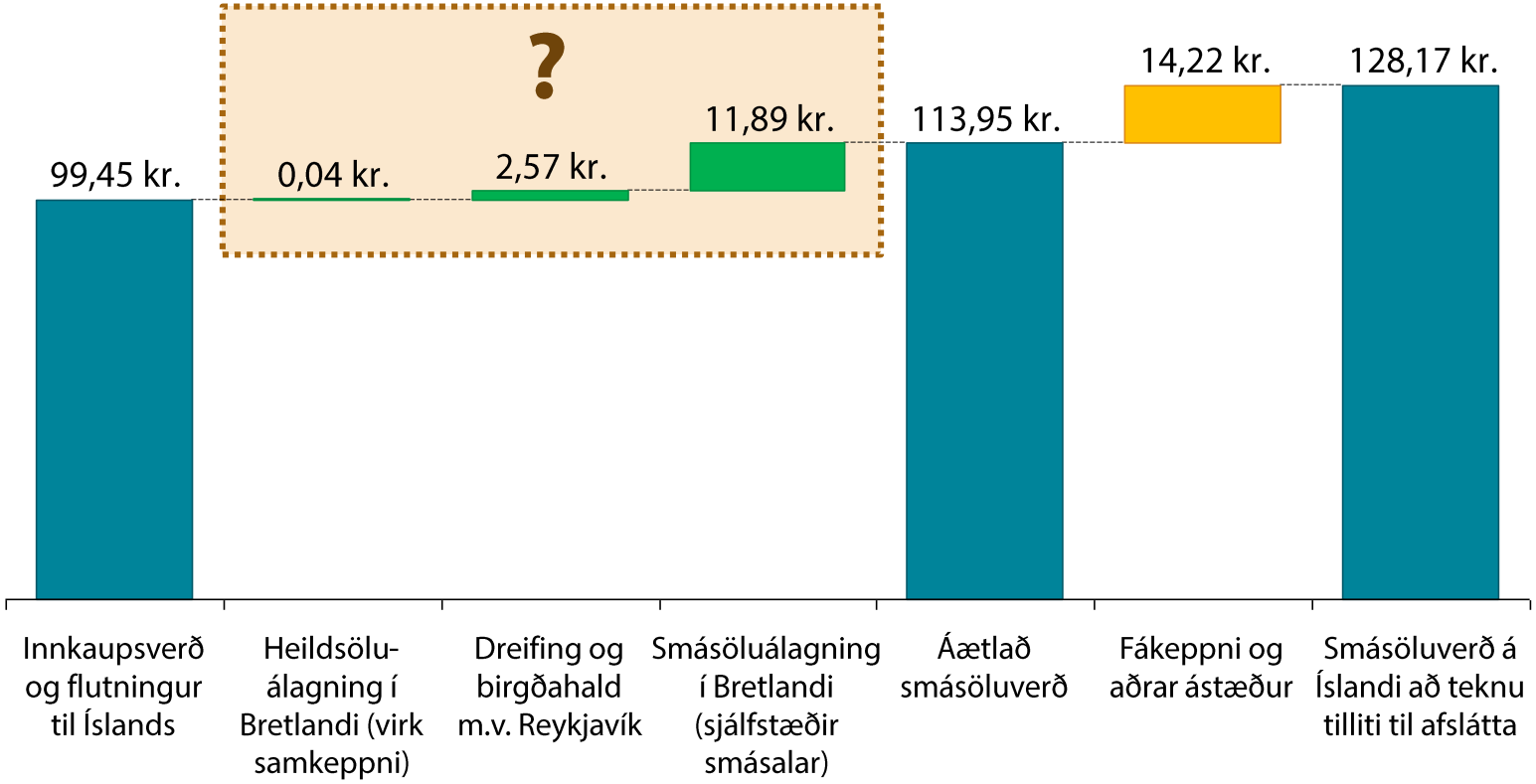

1 Reiknuð viðbótarálagning á 95 oktana bensíni m.v. árið 2012 í Reykjavík

Heimild: Samkeppniseftirlitið (2015;): „Markaðsrannsókn á eldsneytismarkaðnum“ (mynd 49)

Framsetning skýrslunnar er í mörgum tilfellum gildishlaðin og ekki er gætt að innbyrðis samræmi

	Eldsneytisskýrslan	Hlutlæg og fagleg umfjöllun
1 Gagnaval	**Dæmi**: einungis er fjallað um áhrif hárra vaxta þegar það fellur að tilgátu um *„viðbótar-álagningu“* markaðsaðila	Áhrif vaxta og annarra ytri þátta ættu að vera metin með tæmandi og hlutlægum hætti
2 Fram-setning	**Dæmi**: Við framsetningu á mati eftirlitsins á álagningu er mismunurinn skilgreindur sem *„fákeppni og aðrar ástæður“*	Neikvæð hugrenningartengsl ætti að forðast til að gæta hlutleysis. Í þessu tilfelli hefði *„mismunur“* hentað betur
3 Orðalag	Ýmis dæmi má finna um gildishlaðið orðalag þar sem eftirlitið færir rök fyrir ályktunum sínum	Það er eðlileg krafa að opinber stofnun gæti fyllstu varúðar við orðalag og forðist gildishlaðnar yfirlýsingar

Eftirlitið dregur ýmsar afgerandi ályktanir í skýrslunni sem byggja á veikum grunni og vekja upp ýmsar spurningar

Tjón almennings

- SE metur tjón almennings af háu verði 4-4,5 ma.kr. á ári
- Ályktun byggir á framan-greindum útreikningum á markaðsálagningu sem eru óraunhæfir
- Mat SE á tjóninu inniheldur virðisaukaskatt sem fer beint í ríkissjóð (í eigu almennings)

Fjöldi eldsneytisstöðva

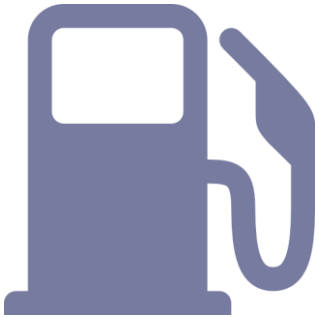

- SE telur of fáa aðila starfa á markaði en telur jafnframt eldsneytisstöðvar of margar
- Miðast við hagkvæmustu nýtingu framleiðsluþátta
- Ekkert rýnt hvaða áhrif neytendahegðun hefur þrátt fyrir að fram komi að aðgengi skipti þá meira máli en verð

Eitt verð á öllu landinu

- SE telur að *„eitt verð á öllu landinu“* skapi samkeppnis-raskanir á eldsneytismarkaði
- Tíðkast á ýmsum mörkuðum auk þess sem stjórnvöld vinna skipulega að sama markmiði
- Myndi SE samþykkja mun hærri verðlagningu á svæðum þar sem einn aðili starfar?

Grundvöllur tillagna virðist misjafn og áhrif þeirra ekki metin – jafnvel þótt um afgerandi inngrip sé að ræða

	Lýsing	Efnisleg rök?	Á sér fyrirmynd?	Umfang inngrips?
Skilti á stöðvum	Skylda verði lögð á eldsneytisstöðvar að birta eldsneytisverð á skiltum	~	✓	◔
Tíðni verðbreytinga	Tíðni verðbreytinga af hálfu olíufélaganna verði settar skorður	✗	✓	◔
Eignatengsl	SE skilgreini hámarkseignahlut hjá „tengdum“ aðilum	✗	~	◕
Uppboð á stöðvum	Starfandi fyrirtæki skylduð til að selja frá sér hluta af eldsneytisstöðvum sínum	~	✗	◕

Að mati Viðskiptaráðs fellur frummatsskýrsla SE því á gæðaprófi fyrir markaðsrannsóknir af þessu tagi

Lágmarkskröfur ef nýta á markaðsrannsókn sem grundvöll íhlutunar

1. Gögn og útreikningar rannsóknar séu hafin yfir vafa ✗
2. Framsetning upplýsinga sé hlutlæg og fagleg ✗
3. Ályktanir rannsóknar byggi á fullnægjandi rökum ✗
4. Tillögur að inngripum séu ítarlega rökstuddar ✗
5. Áhrif mögulegra inngripa bæði rannsökuð og kynnt ✗

Yfirlit

1. Mikilvægi samkeppni
2. Gagnsemi markaðsrannsókna
3. Markaðsrannsóknir hérlendis
4. **Að lokum**

Ýmislegt í rannsókn SE getur reynst gagnlegt framlag til umræðunnar en almennt þarf að vanda betur til verka

Til eftirbreytni (dæmi)

- Upplýsingar um framvindu rannsóknarinnar, spurningar og svör auk annars efnis birt á sérstöku svæði á síðu SE
- Uppbygging skýrslunnar er aðgengileg og texti hennar auðlesinn (þrátt fyrir að vera í lengri kantinum)
- Ýmsar gagnlegar greiningar og upplýsingar, t.a.m. varðandi skilgreiningu markaða og áhrif regluverks

Kynningarferli

Innihald

Nálgun

Þarf að endurskoða (dæmi)

- Það orkar tvímælis að kynna niðurstöður á opinberum vettvangi áður en umsagnir og leiðréttingar berast
- Afmarka þarf umfjöllun rannsóknar betur en nú er gert og efla áreiðanleika útreikninga
- Markaðsrannsóknin ber það í of ríkum mæli með sér að eftirlitið hafi unnið í átt að fyrirfram gefinni niðurstöðu

Markaðsrannsóknir geta verið gagnlegar en þær ætti ekki að nýta sem grundvöll opinberrar íhlutunar

1. Markaðsrannsóknir geta verið mikilvægur hluti af leiðbeiningarstarfi SE
2. Ýmis álitamál eru dregin fram í eldsneytiskýrslunni sem kryfja mætti frekar
3. Íhlutunarvald SE er óæskilegt – sérstaklega ef því er beitt á veikum efnislegum grunni

VIÐSKIPTARÁÐ ÍSLANDS